

Az istennő újbóli fölfedezése

Semmi kétség, hogy az elmúlt két évezred szellemi történetében a nőket és az ő lelküket általában elhanyagolták. A feminista eszme modern kori előretörése, ami az 1960-as években kezdődött Nyugaton, sokat tett az újbóli megtalálás folyamatának elindításáért, de még mindig sok tennivaló van. A modern pszichológusok és spirituális tanácsadók azt mondják, hogy mind a férfiak, mind a nők fájlalják, hogy a lélek nagy hatalmú női vonatkozása – ahogy Carl Gustav Jung, a híres svájci filozófus nevezte, az anima – elveszett. Úgy tűnik, oly régen láthattuk teljes dicsőségében, hogy el is felejtettük, ki és mi is ő valójában.

Lent: Az agyagdomborművön Astarta istennő látható, akit különféle alakokban és különböző neveken, számos istennőkultusz keretében tiszteltek

A nőiség szerepe a lélek és a szellem életében sokkal gazdagabb és sokrétűbb, mint képzelnénk, az erőszakos hindu istennőtől, Kálitól (lásd 64–67. old.) és az isteni anya hindu kifejeződésétől kezdve (lásd 60–63. old.) az érzéki görög Aphroditén át (lásd 56–59. old.) a keresztény Szűz Mária tisztaságáig (lásd 72–75. oldalak). Ha megnézzük, hogyan fejlődtek az istennőkultuszok hosszú időszakon át, láthatjuk, hogy a nagyobb istennőkultuszok hogyan nyeltek el a kisebb kultuszokat, amelyek a nőiség bizonyos vonatkozásait imádták. Istár sumer istennő (lásd 44–47. old.) föllemelkedése során magáévá tette a korábbi Inanna istennő sok tulajdonságát és számtalan nevet összegyűjtött, amelyek különböző rendeltetéseit jelölték egyes szubkultúrák számára, bizonyos alkalmakkor vagy kultuszokban. Vénusznak, Aphrodité római változatának hasonlóképpen sok neve volt, ami rengeteg szerepét mutatta, attól függően, vajon a háború, a szerelem, a gyógyítás vagy a nemiség istennőjeként jelent-e meg.

KÖNYÖRÜLET ÉS ERŐSZAK

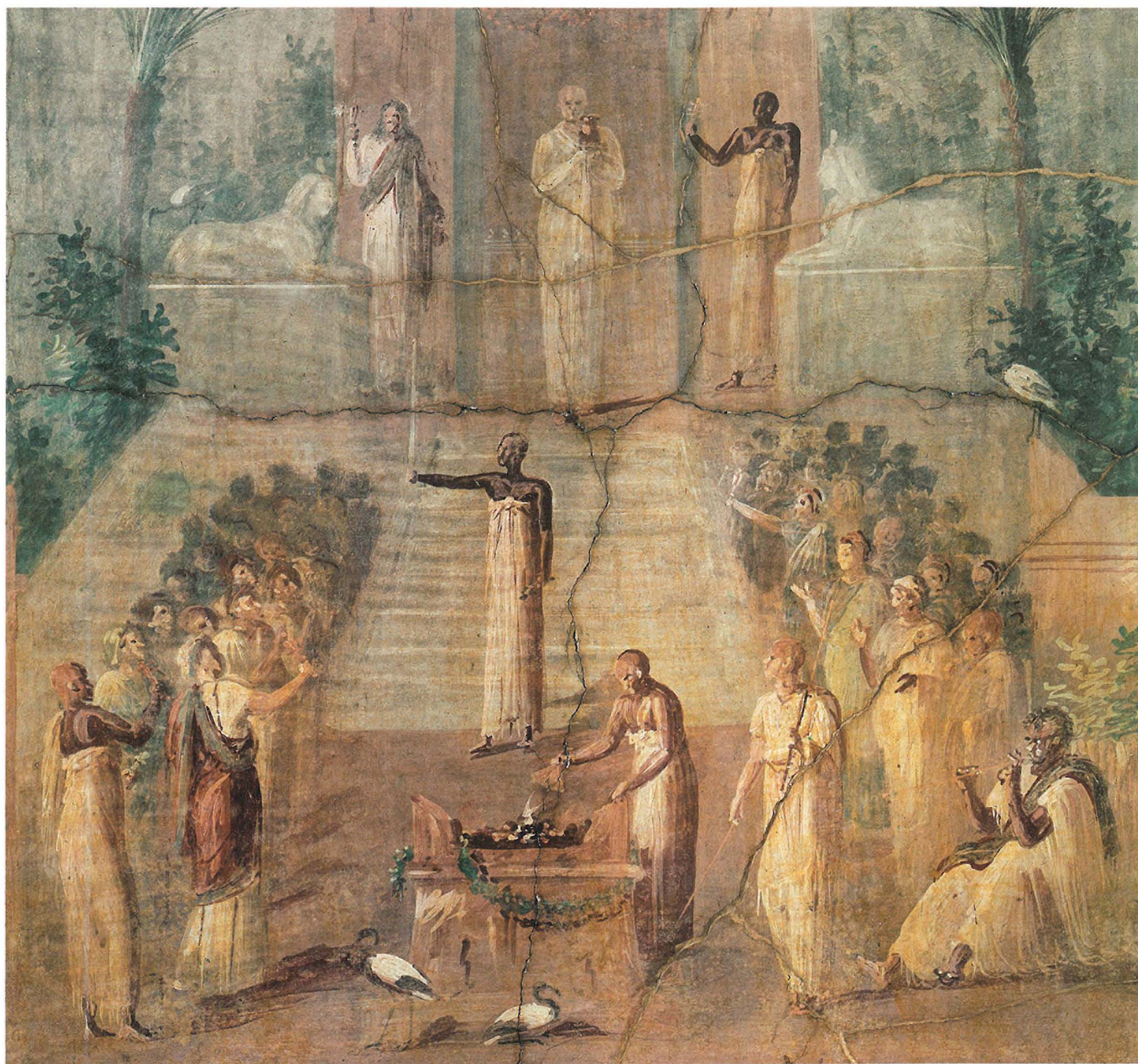
Gyakran lehetünk tanúi annak, hogy egy istennő kultuszához ellentétes dolgok kapcsolódnak. Néhány helyen például Kálit, aki vérben fürdött a csatamezőkön és levágott fejből készült nyakláncot hordott, mint valamilyen anyaság megtestesítőjét imádták. Hasonlóképpen Tárát (lásd 68–71. old.) és Istárt is tisztelik könyörületességükért, dacára démonölő és vérszomjas tetteiknek. A hitek azonban olykor elbánnak az ellentétekkel: az istennő erőszakának célpontjai a démonok és gonosztevők lesznek, illetve átvitt értelemben az igazságtalanság, a tudatlanság és a halandó élet csapdái. Ezek a félelmetes, lendületes erők azért vannak, hogy fölszabadítsanak. Mintát kínálnak azoknak, akiknek a megvilágosodás felé vezető úton le kell küzdeniük az akadályokat.

Egyes istennőkultuszok érdekes jellemzője a szerepek fölcserélhetősége a mítoszokon belül. Az egyiptomi Ízisz királyné (lásd 48–51. old.) Ozirisz nővére és felesége is volt, Ozirisz halálát és átmeneti föltámadását követően pedig meg tudja szülni fiukat, Hóruszt. Aztán, ahogy az idők folyamán alakult a mítosz, Hórusz és Ízisz összeházasodtak: Hórusz a saját apja lett és átvette az ő helyét. Bár ez a látszólag vérfertőző szerepátvétel zavarhatta (vagy legalábbis érdekelhette) volna Sigmund Freud osztrák neurológust és pszichiátert, Ízisz kultuszát szemmel láthatólag csak erősítette, és az istennő így még több tulajdonságot egyesített magában.

A SZŰZNEMZÉSEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Néhány tudós szeret párhuzamot vonni az Ízisz-mítosz és Szűz Mária története között, mert mindkettőben vannak apa nélküli, vagy istentől való szűznemzéssel, az anya és a gyermek közötti tápláló (az ábrázolásokon is megjelenő) köteléssel, és a fiúnak az apával való eggyé válásával kapcsolatos elemek. A Mária-képek eredetét is gyakran kétségbe vonják: a Madonna és a kisdéd ábrázolását netalán más kultúrákból vették át? A Fekete Madonna (lásd 76–79. old.) tanulmányozása új lendületet kapott a 20. században, és számos szakértő gyűjt bizonyítékokat arra,

hogy az archetipikus Madonnát és kisdedet (ahogy képek százai mutatják őket Európaszerte), illetve keresztény ábrázolásait valójában más kultúrák megelőzték.

Habár az egyetemes anyának – a kozmikus nőnek – ezek a különféle megnyilvánulásai és értelmezései sokfélenek és egyedinek látszhatnak, talán felismerhetjük már a tör-

ténetekben a kapcsolatokat, mintákat és csatlakozási pontokat, amelyek lehetővé teszik, hogy összerakjuk az elveszett istennő különféle jellegzetességeit. Ahogy Ízisz kereste, megtalálta és összeállította meggyilkolt férje, Ozirisz szétszóródott darabjait, most nekünk van lehetőségünk arra, hogy ugyanezt megtegyük vele.

Fent: Ez a római falfestmény az Ízisz-kultusz egyik szertartását ábrázolja. A szűznemzés fogalma csak az egyik a sok hasonló elem közül, amelyek az Ízisz-mítosz és Szűz Mária története között vannak

Istár, a termékenység és a háború istennője

Istár a termékenység, a testi szerelem és a háború asszír-babiloni istennője. Amikor az öt tisztelő törzsek először értek Babilónia területére, olyan népekkel találkoztak, amelyek azonosítani tudták Istárt saját, Inanna nevű istennőjükkel. A második évezred eljövételével Inanna mítoszai Istárei lettek, és sok más, „kisebb” istennő szerepe is beépült kultuszába.

A kárcsak a görög panteonban Aphrodité, Istár is a Vénusz bolygó megtestesülése volt, és kultusza szorosan összekapcsolódott a nemiséggel és a nemi beteljesüléssel, a rituális prostitúciót is beleértve. Istár szent városát, Urukot úgy is ismerték, mint „a szent szajhák városát”, őmaga pedig „az istenek szajhája” volt.

ISTÁR, A MINDENHATÓ

A babiloni szent iratokban rengeteg nevet találunk erre a sokoldalú istennőre: a világ fényessége, a vendéglátók vezetője, a méh megnyitója, igazságos bíró, törvényadó, istennők istennője, az erő adományozója, minden törvények megalkotója, a győzelem asszonya, a bűnök megbocsátója, az ég és a föld fáklója. Számos más szent címen is imádták, mint például: az ég emelkedett

Balra: Az Istár-kapu Babilon városának 8. kapuja volt. Eredetileg a világ hét csodájának egyike, és i. e. 575 körül épült, Istár istennő tiszteletére

fénye, aki mindent létrehoz, a törvény őre és a földek pásztora. Egy ősi babiloni szövegben kifejezésre jut istennői mindenhatósága:

*A hegyeknél nagyobb vagyok,
Az istenek császárnője vagyok,
Az ég királynője vagyok,
A föld szeretője vagyok.*

Teremtő ereje, uralkodó, jövőmondó képességei és nemisége mellett Istárt gyógyító istennőnek is tekintették. Egy kép-mását Egyiptomba szállították, hogy meggyógyítsa III. Amenhotep fáraót (uralkodott i. e. 1391–1353).

KULTIKUS KÖZPONTOK

Istár gyakran látható oroszlán alakban vagy oroszlánon állva – ez annak a jelképe, hogy ő a háború istennője. Kultikus központjaiban gyakoriak voltak az oroszlánt ábrázoló képek. Az Istár-kapu a Babilon belvárosába vezető 8. kapu volt, építését II. Nabú-kudurri-uszur rendelte el i. e. 575 körül. Eredetileg a világ hét csodája közé tartozott (amíg föl nem váltotta az alexandriai világítótorny), kék kerámiacsempékből épült, rajta sárkányokat és bölényeket ábrázoló lapos domborművek voltak. A kapu 14 méter magas és 30 méter széles volt, az ajtók cédrusból készültek és a fölvonulási útra nyíltak, amelynek mentén mintegy 120 oroszlán képe sorakozott. Az újjévi ünnepségek idején ezen a kapun vitték be az istenszobrokat, amelyekkel aztán végigmentek a fölvonulási úton. A kaput a berlini Pergamon Múzeumban újra fölépítették. Istárnak kultikus központokat emeltek Ninivében, Aleppóban, és imádták Urukban, Akkádban és Kisben is.

ELLENTMONDÁSOS SZEREPEK

Az isteneknek és az istennőknek az ókori kultúrák ősi mítoszainak tanúsága szerint a különböző korokban látszólag ellentmondásos szerepük volt. Istárral sem volt ez másként. Gyakran írták le úgy, mint Uruk városa két fő istenének, a holdistennőnek, Ningalnak, és hitvesének, Nannának (más néven Szin) lánya. Egy másik hagyomány szerint azonban az ég istene, Anu lánya volt, akinek később a felesége is lett. Fivére a napisten, Utu (más

Balra: Ezen az újasszír kőtáblán Istár egyik jellegzetes ábrázolása látható, amint egy oroszlánon áll. Az oroszlán kultusza központi jelképét képezte és ahhoz kapcsolódott, hogy a háború istennője is volt

néven Samas), egyes helyeken Babilon város főistene, Marduk, nővére pedig az alvilág úrnője, Ereskigal. Istár volt a babiloni panteon egyik legfőbb istene, az ég királynője, aki megszülte a földet, és mégis szűz maradt. A sumerek uralkodói szerint Istár adományozta nekik a jogot, hogy hatalmuk lehessen népük fölött.

Egy másik esetben hitvese és férje Tam-múz (a sumer Dumuzi) volt, a Tigris és az Eufrátesz folyók istene, aki a növekedésért és termékenységért is felelős volt. Mítoszainak egyes változatai szerint, amikor az egyik nyáron meghalt, és a termények elkezdtek fonyadni, Istár a keresésére indult, és az egész világot bejárta. Végül az alvilág mélyén talált

rá és vissza tudta hozni az életbe. Mivel Tam-múz az őszi napéjegyenlőség idején született újjá és kötött szent házasságot Istárral, az eső megint eshetett, és a termények újra növekedni kezdtek.

Istár az Ótestamentumban is megjelenik, ahol imádását szentségtörésnek tekintették – csakúgy, mint szent prostituáltjainak a jelenlétét. Megjelenésük a zsidó nagytemplom ajtajánál szörnyülködést keltett a papokban.

ISTÁR A MITOLÓGIÁBAN

Sok istennőhöz hasonlóan Istár egyik legfontosabb mítosza is az alvilágba tett utazása körül forog. Először úgy hitték, hogy a (nem teljes) mitikus szövegben leírt események

Fent: A Gilgames-eposz elbeszéli a történetet, hogy hogyan utasította vissza Gilgames király Istárt, amikor az kikezdett vele, és hogy Istár erre éktelen haragra gerjedt. Ezen a domborművön a király oldalán két bikaember látható

Istár szerelmének, Tammúznak a halálát követően történtek, amikor is szembeszállt az alvilág királynőjével és visszahozta Tammúzt. Nemrég azonban fölfedeztek egy hasonló jellegű mítoszt, amelyben Inanna (Istár sumer megfelelője) szerepel, és ez némi kétséget ébreszt a történettel kapcsolatban.

Annai ismert Istár történetéből, hogy örvongve közelít a kapuhoz és azt követeli a kapuőről, hogy nyissa ki. Azzal fenyegetőzik,

hogy máskülönben betöri az ajtót, kitépi a zárat, porrá zúzza az ajtót tartó oszlopokat és erővel kinyitja. A halottakat is fölhozza, hogy megegyék az élőket, és a halottak többen lesznek, mint az élők.

A rémült kapuőr elsiet Ereskigalhoz, az alvilág úrnőjéhez, aki azt mondja neki, hogy beeresztheti Istárt, de egy ősi rendelet alapján csak egy föltétellel, hogy ugyanis Istár mindegyik kapunál, amelyen áthalad, vessen

le egy ruhadarabot. A 7. kapu után a dühödtt és meztelen Istár megtámadja Ereskigalt, de elfogják, börtönbe vetik, és hatvanféle betegséggel járó átkot szórnak rá. Miközben ő a halál szélére kerül, a földön leáll minden szexuális tevékenység. De Éa (más néven Enki), az istenek királya elküld egy eunuchot, hogy újjáélessze Istárt az élet vizével – amit Ereskigal kénytelen megengedni. Az ősi szöveg szerint Istár gyógyultan távozik az alvilágból, és az egyes kapukon áthaladva a ruhadarabjait is visszaszerzi.

Inanna mítoszában az istennőnek azt mondják, hogy csak akkor térhet vissza az alvilágból, ha talál valakit, aki átveszi a helyét. Amikor hazaér, ott találja Dumuzit, akit nem hatott meg Inanna látszólagos halála, és dühödten viteti el a démonokkal az alvilágba. De Dumuzi nővérét, Gestinannát lesújtja Dumuzi elvesztése, és följánlja, hogy az év felében átveszi a helyét. Ma úgy vélik, hogy az Istár-mítosz inkább ezt a mintát követte. Egyesek azt is gondolják, hogy Istár útja az alvilágba kísérlet volt arra, hogy többet tudjon meg a halálról és az Ereskigal által végrehajtott szertartásokról.

A GILGAMES-EPOSZ

Istár a Gilgames-eposzban – amely a világtörténelem egyik legkorábbi és legfontosabb irodalmi műve – is fontos szerepet játszik.

Az eposz óbabiloni eredetű és legalább 4000 éves. Gilgamesről szól, Uruk hősi királyáról, kalandot kedvelő barátjával, Enkiduval való kapcsolatáról és az Enkidu halálát követően érzett bánatáról. Istár úgy kapcsolódik a történethez, hogy kikezd Gilgamessele. A király, aki ismeri Istár előző szeretőinek, például Tammúznak a sorsát, visszautasítja Istárt, mire a megvetett istennő szörnyű bosszút esküszik. Megkéri az apját, Anut, hogy a megtorláshoz küldje el az „égi bikát” (a Bika csillagképet), és amikor Anu nem hajlandó, azzal fenyegetőzik, hogy kinyitja a pokol kapuját:

*„Teremts égi bikát és küldjed a földre;
ha nem hallgatsz kérésemre,
széthúrom az alvilág kapuját,
kiszabadítom démonait,
s elárasztván az élőket,
sereggestől jönnek föl a holtak!”*
(Zászlós Levente ford.)

A rémült Anu enged elkényeztetett lányának, és az égi bika földülja Urukot, aszályt hozva Gilgames földre és szakadékokat nyitva meg, amelyekbe az ember beleesik. De Gilgames és Enkidu egyesítik erőiket és megölik a bikát, kitépik a szívét és följánlják a napistennek, Samasnak (Utu), az igazság döntőbírájának. Amikor Istár ráébred, mi történt, keseregve jajveszékelt:

*„Jaj neked, Gilgames, háromszor is jaj!
Pusztulás legyen a sorsod,
mert ismét dacoltál velem,
megölted az égi bikát!”*
(Zászlós Levente ford.)

Enkidu, aki ebből észreveszi Istár jelenlétét, letépi a bika egyik véres lábát és kihívón odakiált:

*„Csak el tudnám kapni,
a beleit akasztanám a nyakadba!”*
(Zászlós Levente ford.)

Istár odahívja népét – a táncoló és éneklő lányokat, a templomi prostituáltakat, a szajhákat – és az égi bika combja fölött gyászolják az állat halálát.

Istár azonban végül diadalmaskodik, mert Enkidu azt álmodja, hogy a bika halálából kifolyólag vagy Gilgamesnek, vagy neki meg kell halnia. És nem sokkal később Enkidu valóban belehal egy betegségbe. Ez közvetett figyelmeztetés azoknak, akik megvetnék Istárt vagy megpróbálnák megvédeni magukat szeszélyes erőitől. Az eposz azon szakaszának, amely Enkidu tragikus halálát követi, nagy része Gilgames bánatával foglalkozik és azzal, hogyan próbálja aztán megtalálni a halhatatlanság kulcsát.

Jobbra: Ez a Szíriából származó, föníciai faragott tábla Istár istennőt ábrázolja egy ölelkező pár kíséretében. Istár kultusza szorosan összekapcsolódott a nemiséggel és a nemi beteljesüléssel

A király, aki ismeri Istár előző szeretőinek, például Tammúznak a sorsát, visszautasítja Istárt, mire a megvetett istennő szörnyű bosszút esküszik

Ízisz, az arche- tipikus feleség és anyja

Ízisz a legfontosabb istennő az egyiptomi mitológiában, és az egyiptomi korban szinte mindvégig archetipikus feleségként és anyaként imádták. Hatása azonban sokkal széleskörűbb és jelen van sok más kultúrában is. A legkorábbi írásos források, amelyek Íziszt a tisztelet tárgyaként említik, az V. dinasztia korából (kb. i. e. 2500–2350) származnak.

Etől kezdve a kultusz terebélyesedni kezdett és Egyiptom történelmének vége felé vált a legszembetűnőbbé, amikor más istennők (többek között Astarta) kultusza is Íziszébe olvadt. A Közel-Keleten és Európában szintén tisztelték; a Földközi-tenger partvidékén és Észak-Európában is állítottak neki templomokat, többek között a mai Irak, Görögország, Olaszország, Németország és Nagy-Britannia területén. Talán a legnagyobb központ a Philae szigeten volt, ahol még a keresztény korban is javában tisztelték. Sőt ennek az utolsó egyiptomi templomnak a bezárása jelölte az ókori Egyiptom kulturális uralmának a végét.

AZ ÍZISZ–OZIRISZ MÍTOSZ

Lehetetlen Íziszről anélkül beszélni, hogy ne szólnánk az őt körülvevő központi mítoszról

Jobbra: Ízisz és Ozirisz mítosza látható ezen a festett papiruszon. Ozirisz a képen be van pólyálva – úgy hiszik, ez az első egyiptomi rituális mumifikálás ábrázolása

vagy mítoszokról. Ízisz–Ozirisz fő mítoszában, amely nagyon fontos szerepet töltött be az egyiptomi hitben, Ízisz szerepel, fivére és férje, Ozirisz, fivérük, Széth és fiuk, Hórusz. A történet arról szól, hogy az Ozirisz istenkirály hatalmára irigy Széth hogyan ölte meg a fivérét, vágta a testét 14 részre, és hagyta a Nílus partján, hogy a krokodilok fölfalják. A földült Ízisz azonban megtalálta Ozirisz

testének mind a 14 részét és sikerült összeraknia, majd bepólyáznia. Ez volt az első rituális mumifikálás Egyiptomban, és elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy életet leheljen Ozirisz testébe, vagy legalábbis elég életet ahhoz, hogy tudjon még egyszer szeretkezni Ízisszel. Ezt a beteljesülést követően, Ozirisznak az alvilágba tett útja előtt, Ízisz terhes lett: Hóruszt hordozta a szíve alatt. A fiú szü-

letése után Ízisz nagy odaadással gondoskodott róla, és Széth folyamatos féltékenykedése és gyilkossági kísérletei ellenére sikerült megvédenie őt az összes szörnytől, amit a nagybátyja az elpusztítására küldött.

A legtöbb egyiptomi mítoszhoz hasonlóan ennek a történetnek sem ez az egyetlen változata, de alapvető elemei Ízisznek a meggyilkolt férje iránti hűsége, diadalmas föltámasztása annak érdekében, hogy beteljesítsék a bennük lévő gyermeknemzési lehetőséget, és az is, hogy elkalauzolja az alvilágba a halott királyt. Ugyancsak alapvető Ízisz szerepe, mint idealizált anya – az adott esetben egyedülálló anya –, aki képes megvédeni a jövődöbéli királyt a világ minden gonoszától. Számos szövegmagyarázó párhuzamokat vél fölfedezni az Ízisz–Ozirisz–Hórusz-mítosz, illetve Jézus és Mária keresztény története között. Egyesek még azt is fölvetették, hogy a Jézust és Máriát ábrázoló első keresztény képeket befolyásolták azok a szobrok, amelyek a Hóruszt szoptató vagy az ölében tartó Íziszt mintázták. A történet egyes változatok szerint úgy alakul, hogy Hórusz saját apaistenévé válik, ami még szembetűnőbbé teszi a párhuzamot.

ÍZISZ JELKÉPEI ÉS ÁBRÁZOLÁSAI

Keveset tudunk az első papokról, akik felügyelték és irányították Ízisz imádását, azt kivéve, hogy férfiak és nők egyaránt tartottak istentiszteletet. A későbbi, görög-római időszakban Ízisz sok papja és papnője volt gyógyító. Álmodt és állítólag képesek voltak befolyásolni az időjárást azáltal, hogy

különböző módokon fonták be a hajukat. Ízisz egyik kulcsfontosságú jelképe az Ízisz-csomó.

Ízisz ábrázolásai is fejlődtek az idők során. Kezdetben a művészek gyönyörű nőként mutatták be, hosszú ruhában, fején korona gyanánt a királyi trónt jelentő hieroglifa. Később, amikor Hathor istennő is beolvadt Ízisz személyébe, a fejére tehénzarvak kerültek, köztük egy napkoronával. Rendszerint fiával, Hóruszal ábrázolják. Néha egy pálcát tart, bár látható a *szisztrum* nevű csörgő hangszerrel is, amely ugyancsak Hathor jelképe.

Jobbra: Ez a jellegzetes szobor Íziszt ábrázolja kisfiával, Hóruszal. Ő az archetipikus anyaistennő. Szoros párhuzamokat vontak Ízisz és Hórusz, illetve Mária és Jézus története között

SOKOLDALÚ ISTENNŐ

Ízisznek az istenek panteonjában betöltött szerepe sokrétű. Apuleius római író a 2. században így mutatja be: „Íme, itt vagyok én, a természet anyja, minden elemek úrasszonya, időtlen idők legősibb gyermeke, istenségek legnagyobbika, szellemek királynője,

égi lakók legkülönbike”. Az egyiptomi Halottak Könyvében Íziszt sok néven említik: aki ismeri az árvát, aki ismeri az özvegy pókot, aki a szegények igazságát keresi, aki oltalmat keres a gyöngéeknek. További elnevezései és címei egek között: az ég

királynője, minden istenek anyja, a varázslat nagyasszonya, a halottak védelmezője, az ég fényadója, égi ragyogás; Ízisz a mindenható nőiség jótékony erőit képviseli.

Az Ízisz-szentély

A Philae szent szigetén állt szentély, a „Nílus gyöngye”, Ízisz istennő imádatának központja volt.

A 20. század elején gátak épültek a Níluson, és a folyó szintje megváltozott. Egyre nőtt a veszélye annak, hogy a víz elárasztja az épületeket és kárt tesz bennük, úgyhogy az 1970-es években a templomkomplexumot el kellett költöztetni eredeti helyéről, a Philae-ről a közeli Agilk szigetre. Ott még ma is látható sok eredeti épület azok közül, amelyek a szentélyt alkották.

A hosszában csak 400 méteres, széltében körülbelül 120 méteres eredeti sziget szienit kőzetből volt, partja meredek. Az óegyiptomiul *Pi-Lak*, azaz „távoli hely” néven is ismert Philae volt az a hely Egyiptomban, ahol a legtovább imádták Íziszt. Amikor a válás gyakorlása 600 körül véget ért itt, az egy szent színdarab utolsó fölvonása volt, amely közel 4000 esztendőn át tartott és még a kereszténység fölemelkedése alatt is képes volt fönmaradni, sőt virágozni.

Azon túl, hogy volt rajta egy Ízisz-szentély, a szigetet Ozirisz egyik temetkezési helyének is tartották, és így mind az északra élő egyiptomiak, mind a délre élő núbiaiak nagyra becsülték a szentélyt. A sziget olyan szent volt, hogy istenkáromlásnak tekintették volna, ha papokon kívül más is él rajta, úgyhogy a köznép „megközelíthetetlennek” tartotta. Seneca római történetíró arról számolt be, hogy a madarak nem repülnek el a sziget fölött, és a halak nem úsznak közel a partjához.

ÉPÍTÉSI MUNKÁLATOK

A Philae szigeti szentély hosszan épült, és az egyiptomi fáraók idejében kezdtek hozzá.

Valószínűleg Amaszisz építtetett először Ízisz-szentélyt a kis szigeten, uralkodása (i. e. 570–526) alatt. Ezt később egyesítették a későbbi épületrészek alapjaival, amelyek még ma is láthatóak, többek között a második pülón és az oszlopcsarnok. I. Nahtnebef (uralkodott kb. i. e. 379–360) szintén jelentős épületeket húzott föl a szigeten, köztük a központi, elzárt rész falait és egy nagyszabású kaput. Neki tulajdonítják a később Aphrodité néven ismert, Ízisszel azonosított Athornak szentelt templom építését, és a születés házáét (*Mammiszi*), amelynél mindig megerősítették és megünnepelték az uralkodók isteni leszármazását.

A további romok a Ptolemaiosz-dinasztia, főleg II. Ptolemaiosz Philadelphosz (uralkodott i. e. 284–246) idejéből származnak, aki folytatta a templom és a születés háza építési munkálatait; V. Ptolemaiosz Epiphanész (uralkodott i. e. 205–180) építtette az első pülónt; VI. Ptolemaiosz Philométór (uralkodott i. e. 180–145) a másodikat adta hozzá meg a nagytemplom keleti oldalán lévő Hathor-szentélyt; VIII. Ptolemaiosz (uralkodott i. e. 164–163 és 145–116) pedig kibővítette a születés házáét.

A RÓMAIAK ÉS A KERESZTÉNYSÉG ÉRKEZÉSE

Ezt követte a rómaiak érkezése, akik – talán meglepő módon – megengedték, hogy az Ízisz–Ozirisz-kultusz megőrizze helyzetét. Számukra Ízisz a szerelem istennője, Vénusz (a görög Aphrodité) kifejeződése volt. Fénykorában a sziget temploma pompás és lenyűgöző látvány volt azoknak, akik a Nílus vizein érkeztek. A látogatók és zarándokok a szigeten kikötte kettős oszlopsoron haladtak át.

Ahogy a kereszténység befolyása nőtt, a római és egyiptomi vallási kultúrák egyre nagyobb nyomás alá kerültek, mert pogányoknak, és mint ilyet, istenkáromlónak tekintették őket. A Philae szigeti szentély az egyiptomi Ízisz-kultusz utolsó előretolt helyőrsége volt. A keresztények egyre jobban pusztították, megcsonkították és megrongálták minden, nem keresztény alakot ábrázoló szobrot és ábrázolást, úgyhogy az Ízisz-kultusz vége elkerülhetetlen volt. A 6. században a templomot végül elhagyták, és az idő múlása meglátszott rajta.

① AZ ELSŐ PÜLÓN

Óriási, gúla alakú *propülaia* (pülón) választotta el a külső és a belső udvart. A kettős kapu közepén volt a bejárat, előtte két hatalmas gránitoroszlán állt, mögöttük pedig két obeliszk, mindegyik 13 méter magas. A két, fölfelé elkeskenyedő toronyból álló pülón hegyeket jelképezett, amelyek között a nap lemegy.

② A MÁSODIK PÜLÓN

Az első pülónon túl volt a belső udvar, amelynek nyugati oldalán állt a születés háza (*Mammiszi*). Északra, egy újabb gránit *propülaia* (a második,

domborművekkel borított pülón) szolgált bejáratul magába az Ízisz-szentélybe.

③ A SZÜLETÉS HÁZA

Az első és a második pülón között található a Hórusz isten, Ízisz fia születésének szentelt születés háza (*Mammiszi*). A fáraó, hogy Hórusztól való származását mutassa, itt tartotta a születésnapj szertartásait. Az épületekben lévő szobákban a Hóruszt gyermekként szoptató Ízisz képei voltak.

④ A SZIGET ELHELYEZKEDÉSE

Az asszuáni zuhatag fölött, attól 100 kilométerre a Nílus folyón található Philae sziget valójában két sziget,

azonban rendszerint inkább a kisebbet értik alatta, az Ízisz-szentély eredeti otthonát.

⑤ NYUGATI ÉS KELETI OSZLOPSOROK

A külső udvart két oszlopsor szegélyezte – a hosszabb, nyugati oszlopsoron ablakok voltak, amelyek eredetileg a Bigeh szigetre néztek, mielőtt a templomot átköltöztették; a keleti oszlopsoron (amelyet valójában soha nem fejeztek be) núbiai istenségeknek szentelt templomok és egy Imhotep-szentély állt.

Artemisz, a vadászat istennője

A görög mitológiában Apollón ikertestvére, Zeusz és Létó lánya. Artemisz a vadászat, a vadság és a vadon szűzi istennője, és gyakran látható kezében íjjal és nyíllal. A lányok és asszonyok védelmezőjének is tekintették. Az ókori görögök széles körben tisztelték, sok templomot és szentélyt ajánlottak neki a városokban és vidéken egyaránt.

Mítosza sok történetből áll össze, amelyek hatásának pozitív és negatív vonatkozásait is mutatják. Gyermekként, ahogy egy rege beszámol róla, Artemisz arra kérte az apját, Zeust, hogy teljesítse számos kívánságát. Az első az volt, hogy maradjon szűz és hajadon egész életében. A másik, hogy vadászkutyák vigyázzanak rá, szarvasok húzzák a szekérét, és szűz nimfák legyenek a kísérői. Meglehet, hogy szűz maradt (habár vadásztak rá), de nem félt fortélyos, igazságos és erőszakos cselekedeteket végrehajtani, amikor arra volt szükség.

ARTEMISZ, A SOKSZÍNŰ EGYÉNISÉG

Egyszer, amikor a Kithairón hegy egyik részén fürdött, fölfedezte és megleste a thébai herceg és vadász, Aktaión. Artemisz dühös lett, hogy így néznek rá, és azonnal szarvassá változtatta, amelyet aztán Aktaión saját vérebei cserkeltek be és öltek meg. A görög Adónisz isten történetének néhány változata szerint Artemisz egy vaddisznót küldött, hogy ölje meg a szép, ifjú istent, mert azzal hencesz, hogy ő a legügyesebb vadász. Egy

Balra: Délosz szigete a görög világ egyik legfontosabb mitológiai helyszíne. Artemisz és Apolló szülőhelye volt, és ennek eredményeképpen nagy kultikus központtá vált

másik példa arra, hogy milyen gyorsan állt bosszút, Niobé királyné története, aki ostoba módon azzal hengegett Artemisz anyjának, Létónak, hogy különb nála, mert 12 gyereke van, szemben Létó ikreivel. Artemiszt és Apollót felháborította ez a tiszteletlenség, és mérgezett nyilakkal megölték mindet, aztán gondoskodtak Niobé királyné és férje, Amphión király haláláról is.

Sok istennőhöz hasonlóan Artemisznek számos más, fölvevett címe volt azon túl, hogy a fő szerepe a vadászat istennője volt. Athénban a helyi istennőhöz, Aphaiához kapcsolták. A görög epikus költő, Homérosz a vadállatok védőszentjének nevezte. Lokheiaként a bábák munkáját felügyelte, Kourotrophoszként pedig az ifjak gondozója volt. Phoibéként is ismerték, fivére, Apolló jelzője, a Phoibosz női megfelelőjeként, és Künthiaként is, mivel Künthosz hegyén született. A római mitológiában Diana istennő felelt meg neki, az etruszk világban Artume.

Artemiszt széles körben tisztelték a görög világban. A vadászat istennőjeként betöltött kulcsfontosságú szerepe mellett a hold istennője is lett, kiszorítva Szélént, a titaniszt. A legfontosabb kultikus központ kezdetben Délosz szigetén volt, ahol született, de léteztek még szentélyek Braurónban, a pireuszi kikötő közelében álló Munikhia-hegyen és Spártában. A brauróni Artemisz-templomba fiatal athéni lányokat küldtek, hogy egy évig szolgálják az istennőt. A „kis nősténymedvéként” ismert, 5–10 éves kislányok egy medve haláláért fizettek, amely egykor ellátogatott Braurón városába, de fiatal férfiak egy csapata megölte. A lányoknak ebben az időszakban a medve szerepét kellett játszaniuk, hogy vezekeljének a város bűneiért. Bizonyos helyeken Artemiszt a termékenység és a szülés istennőjeként is imádták.

KULTIKUS KÉPEK

Artemisz művészi ábrázolásai nagyon változatosak: a legrégebbi talán a vadállatok királynője, ami a jelek szerint a korai minószi kultúrából ered; szárnyas istennőként, egy szarvassal és egy leopárdal (vagy egy oroszlánval és egy leopárdal) a kezében. Nagyon gyakori a fiús szűzlány,

Balra: Ez a márványszobor túlélte az epheszoszi Artemisz-templom lerombolását és a mai világnak is megmutatja, hogyan imádták az istennőt. A szobrot sok kebel díszíti, amelyek állítólag a termékenységet jelképezik

rövid szoknyában és vadászcsizmában, ezüstíjjal és tegezzel felszerelve, egy véreb vagy szarvas kíséretében.

Talán rendkívül és meglepőbb Artemisz ábrázolása az epheszoszi asszony, amely fontos szerepet játszott a kultuszban. A legjelentősebb márványszobor, amely túlélte az epheszoszi Artemisz-templom (lásd 54–55. old.) lerombolását, most a selçuki Epheszosz Régészeti Múzeumban van, bár léteznek más változatai is. Sok tekintetben

figyelemreméltó, különösen a sok, tők vagy tojás alakú kebel miatt.

A múmiaszerű figurát mitikus állatok képei is borítják. Világos kifejezése ez a termékenységnek és annak, hogy tudja etetni és táplálni híveit. Ez a szűz vadász szerep kiterjesztése, ugyanakkor jól szemlélteti az egybemosódás gyakori folyamatát is, amelynek során az egyik hiedelemvilág jellemzőit elnyeli egy másik vallási szabályrendszer.

Az Artemisz-templom

Az epheszoszi Artemisz-templom az ókori világ hét csodájának egyike volt; sőt egyesek azt állították, hogy az emberi alkotások legnagyobbisága.

A bizánci Philón szerint az összes többi csodát – az alexandriai világítótornyot, Szemirámisz függőkertjét, az olümposzi Zeusz-szobrot, a rodoszi kolosszust, a hatalmas piramisokat és Mauszólosz síremlékét – árnyékba borítja.

Az első, főbb templomkomplexum építését Kroiszosz lüd király kezdte i. e. 550 körül, és híre ekkor kezdett elterjedni a nyugati és a közép-ázsiai világban. Habár mára szinte semmi nem maradt az eredeti templomból, egyetlen magányos oszlop kivételével, a régészeti kutatások és a történeti leírások lehetővé tették számunkra, hogy képet alkossunk az egykor perzsa uralom alatt álló helyen lévő nagy templom különböző változatairól.

AZ OSZLOPSOR

A megmaradt edényekből arra következtettek, hogy a helyet lakták már a bronzkorban és később is, amikor az eredeti, oszlopsoros templom az i. e. 8. század második felében megépült. Ez volt az első példa az oszlopsorral körülvett templomra, amelynek alaprajza gyakran téglalap alakú volt, és lépcső vezetett az épülethez.

Az i. e. 7. században árvíz öntötte el és rombolta le a templomot. Az ásatások során könny alakú, ellipszis keresztmetszetű borostyáncsöppök kerültek elő, amelyek egykor az epheszoszi asszony faragott faszobrát díszítették – ezt úgy hívták, *xoanon*, és a gö-

rög kultúra kezdetén kultikus tárgy volt, majd az árvíz elpusztította.

Kroiszosz király (uralkodott i. e. 560–546) i. e. 550-ben megbízta Khersziphrón krétai építésszel és a fiát, Metagenészt, hogy kezdjék el a megemelt alapra fölhúzni az új márványtemplomot, elkerülendő az első templom végétét. Ennek a díszes épületnek kettős oszlopsora volt, amely körbevette a fő *cellát*, azaz, a négyzetes alaprajzú belső hajót. Endoiosz mester új *xoanont* faragott ébenfából vagy a szőlőtőkéből származó faanyagból, amelynek a *naiszkoszban*, a templom oltárától keletre lévő falfülkében volt a helye.

ZARÁNDOKHELY

Az Artemisz-templom csakhamar vonzani kezdte az embereket, vallási és világi okokból egyaránt. A maga idejében turistalátványosság volt, mint akármelyik mai székesegyház. Kereskedők és uralkodók, zarándokok és hívek jöttek csodálni a látványt, amit a nagyszerű alkotás nyújtott. És míg egyesek ajándéktárgyakat és ékszert vettek látogatásuk emlékekül, az Artemisz-kultusz komolyabb hívei imádkoztak a képmásánál és áldását kérték saját életükre. Artemisz mára

híressé vált képe valószínűleg a templom fő frízét ékesítette.

A TEMPLOM LEROMBOLÁSA

Az Artemisz-templomot i. e. 356. július 21-én elpusztította egy szándékosan okozott tűz. A római történetíró, Valerius Maximus azt írta: találtak valakit, aki hajlandó volt kitervelni az epheszoszi Diana templomának fölgyújtását, hogy ennek a gyönyörű épületnek az elpusztítása árán ismerjék meg a nevét a világon. A templom pusztulását követően az epheszosziak követelték, hogy a férfi nevét soha ne tegyék nyilvánossá, így hiúsítva meg a hírnévre való törekvését. Sztrabón görög történetíró aztán később föltárta, hogy a férfi neve Hérosztratosz.

Körülbelül 401-ig folytatódtak a további pusztítások és újjáépítések, amikor a keresztény Aranyszájú Szent János egy csöcselék élén a pogányság és bálványimádás jelképének kikiáltott épület ellen indult. A templom végső megalázásaként köveit más, nagy épületekhez, például a konstantinápolyi Hagia Sophia templomhoz használták föl.

① CELLA

A *cella* a templom belső hajója volt, ahol Artemisz szobra is állt. A templomban helyt kaptak még festmények és sok szobor, amelyek gyakran a harcias nőket, az amazónokat ábrázolták.

② TIMPANON

A templom timpanonján Artemisz domborműve volt található. Sok kebel vagy tojás díszítette, és hajviseletét gondosan megformálták.

③ JÓN OSZLOPOK

A templomban 127 oszlop volt, mindegyik 18,3 méter magas. Az oszlopok jón stílusú felső része görbe kosszarvakat mintázott.

④ DOMBORMŰVEK

A 36 márványoszlop alapzatába, készítésük időszakához képest rendkívüli módon, domborműveket faragtak. Az egyik oszlop egy töredékét most a londoni British Museumban őrzik.

⑤ AKROTÉRIONOK

A tető oromfalának csúcsán és sarkain elhelyezett díszítő elemek. Az épület jón stílusával összhangban az Artemisz-templom *akrotérior*jai stilizált legyezőt formáztak, és nem a dór korszakban alkalmazott szobrok voltak.

Aphrodité, a szerelem és a szépség istennője

Aphrodité a szerelem, a szépség és a nemiség görög istennője. Az Olümposz hegyén lakó 12 főbb isten egyike. A neve görögül szó szerint azt jelenti: „tajtékből született”. A mítosz szerint Aphrodité Küproszon vagy a görög Kúthéra szigetén született és szülőhelyének nevét is viselte.

A rómaiak Vénusznak nevezték, de más kultúrák istenei is társíthatók Aphroditéhoz: a sémi Astarta, a sumer Inanna, az asszír-babiloni Istár (lásd 44–47. old.), az egyiptomi Nephthisz és az etruszk Turan.

A TENGERBŐL MEGSZÜLETŐ ISTENNŐ ÁBRÁZOLÁSAI

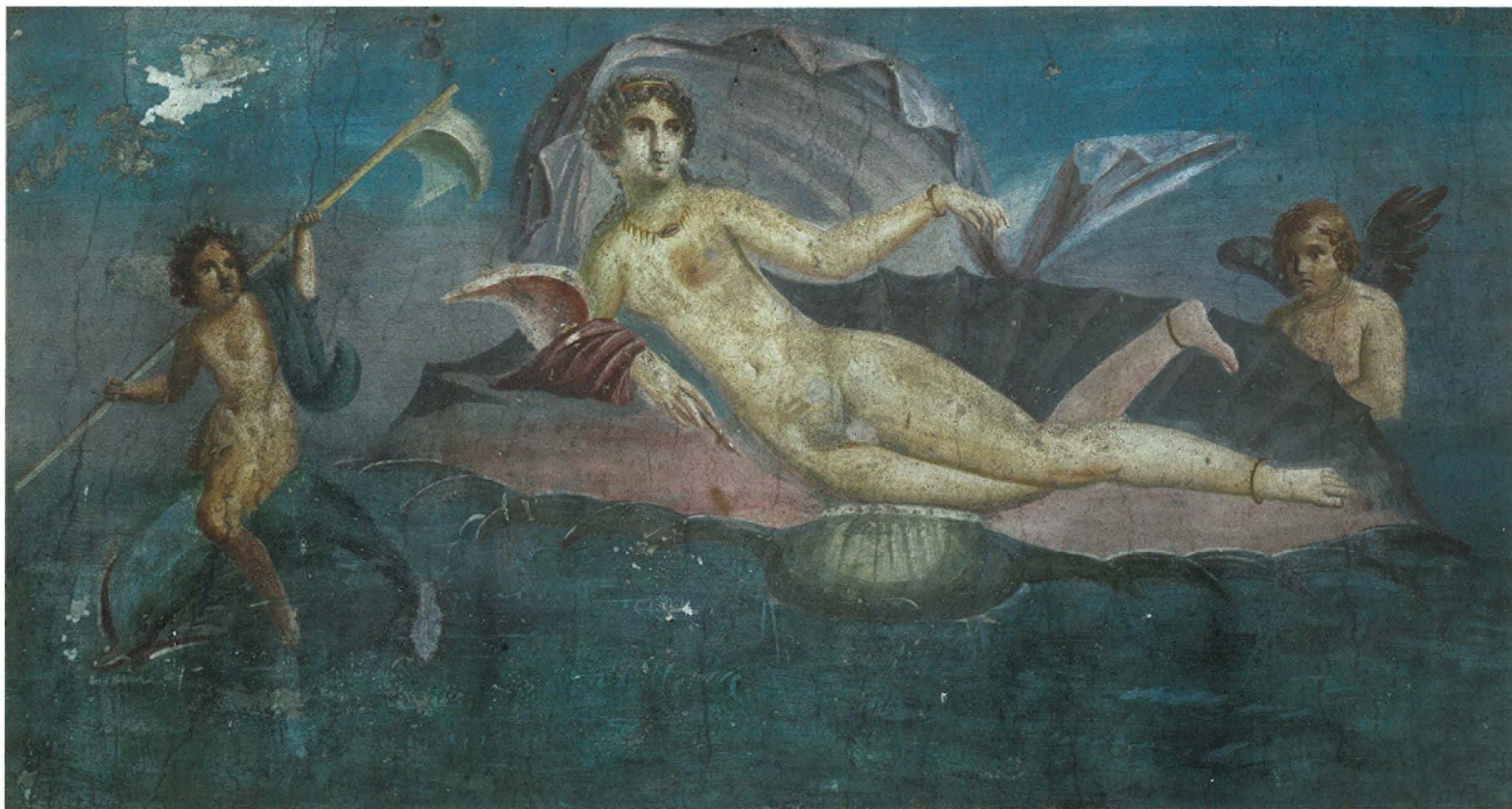
1485-ben az itáliai festő, Sandro Botticelli megalkotta híres képét, amelyen Vénusz egy fésűkagyló héján kiemelkedik a tajtékozó hullámokból. A művész ezzel az egész emberiségnek örökre az emlékezetébe véste az istennő elragadó és ikonszerű szépségét. A festmény valójában Aphroditének egy régebbi, jellegzetes, az ókorban *Vénusz Anadiomené*, azaz a habokból fölmerülő Vénusz néven ismert ábrázolásán alapult. Talán a leg hírnevesebb ilyen festményt a kósi Apellész készítette, amelyről Plinius is ír *A természet története* című művében. Az Aphrodité alakjaul szolgáló modell egy Campaspe nevű nő volt, Nagy Sándor (uralkodott i. e. 336–323) szeretője, akibe Apellész a rajzolás közben bele szeretett. Nagyszerű műalkotásáért hálából Sándor állítólag Apellésznek „ajándékozta” Campaspét. Sajnos nincs bizonyítékunk

afrodiziákumként ható szépségére, mert a festmény elveszett az utókor számára, habár egy ugyancsak a *Vénusz Anadiomené*t ábrázoló pompeji falfestmény, amin az istennő egy fésűkagyló héján pihen, állítólag Apellész eredetijének a másolata.

Aphrodité születése, amint felnőttként emelkedik ki a tajtékozó hullámokból, egy kegyetlen, de szép mítosz tárgya. Uranosz (a világegyetem ura) és Gaia (a föld istennője) legkisebb fia, Kronosz féltékeny volt apjára, Uranoszra. A világegyetem ura összezőrdült Gaiával, miután elrejtette legkisebb és leggigásibb gyermekeiket, a százkarú *hekatonkheireket* és az egyszemű küklópszokat, hogy azok soha ne láthassák többé a napfényt. A fölbőszült Gaia maga köré gyűjtötte többi gyermekét és rábeszélte őket, hogy öljék meg Uranoszt egy sarlóval, amit ő maga készített. Csak Kronosz jelentkezett önként és kiherélte apját. A földre hulló vérből és ondóbból születtek a gigászok, az erinnüszök és a kőrisnimfák, de Uranosz hímtagjából, amely a vízbe esett, később a teljesen kifejlesztett Aphrodité jelent meg. Az ókori görög költő, Hésziodosz elmeséli a történetet, ahogy „isteni bőrről cseppent fényes hab körül-

Lent: A festményen Vénusz (Aphrodité) látható, amint a fiát, Aineiaszt gyógyítja. Legendás útjuk Trójából Róma megalapításához vezetett

lötte, abból lép ki a lány”. (*Trencsényi Waldapfel Imre ford.*)

Az egyik mítosz szerint Aphrodité a Küpros szigetén fekvő Paphosz városánál emelkedett ki a tengerből.

AKARATOS SZERETŐ, HIÚ ÉS HATALMAS SZÉPSÉG

Mivel Aphrodité gyönyörű és kívánatos felnőtt nőnek született, nem voltak gyerekkori élményei. Az istennő körül kialakult mítoszok közül sok gyakran önfeljűnek, bujának és hiúnak láttatja. Zeusz azon aggódott, hogy Aphrodité szépsége féltékenységet okoz majd az Olümposzon lakó többi isten körében, ezért úgy határozott, hogy Héphaisztoszhoz, a kovácmesterség és a kézművesség elég buta istenéhez adja feleségül. Héphaisztosz el volt ragadtatva, hogy egy ilyen szép nő lett az övé, és gyönyörű ékszereket készített neki, valamint a híres *cestus*, a pompás övet, ami még vonzóbbá tette a férfiak számára. Aphrodité vérmérséklete arra sarkallta, hogy más szeretők után is nézzen: sok időt töltött Arésszal, a hadistennel, de viszonya volt Adónisszal (aki szépségben egyenrangú

volt vele) és Ankhiszész herceggel. A trójai Priamosz király unokatestvére és Aphrodité egyesüléséből született Aineiasz. Vergilius római költő az *Aeneis* című művében írja le Aphrodité és Aineiasz utazását Trójából, amely végül Róma megalapításához vezetett.

Aphroditére gyakran mint a szerelem istennőjére gondolnak, és bár lehet, hogy kérőiből ezt az érzést váltotta ki, az istennőt – a jelek szerint – gyakran inkább a kéjvágy, mint a romantikus szerelem vezérelte. Az egyik történetben Héphaisztosznak sikerült elkapnia Aphrodité az ágyban a szeretőjével, Arésszal, és leláncolta őket, amelyhez a láncokat maga munkálta meg. Ostoba módon meghívta az Olümposz többi istenét és istennőjét, hogy jöjjenek és csúfolják ki a szerelmeseket. Arész szegényében megígérte Héphaisztosznak, hogy jóvátételt fizet, de amint a láncok lekerültek, elszökött Aphroditével.

Számos görög mítosz és történet foglalkozik Aphrodité rengeteg szerepével: az akaratos szeretővel, a hűséges anyával, vagy a hiú és hatalmas szépséggel. A modern pszichológiát is lenyűgözi összetett archetípusa, és to-

Fent: Botticelli Vénusz születése című képét ez a Pompejiben talált római falfestmény ihlette. Mítikus születése – a tengerből emelkedett ki egy fésűkagyló héján, meztelenül, felnőttként és gyönyörűen – eseménydús életet ígért

vábra is próbálják megérteni az istennőt és a szent, női erőt.

SZENT NEMISÉG

Az Aphrodité-kultusz központja kezdetben Paphosban volt, Kúprosz délnyugati részén, ahol a közhiedelem szerint született, és ahol egyes szakértők szerint már tisztelték Istár vagy Astarta istennőket. Egy olyan istennőhöz illően, akinek az élete inkább a kéjvágyról, mint a szerelemtől szólt, kultusza szorosan kapcsolódott a nemi örömhöz.

A kultusznak szinte egyetemes vonatkozása volt a *hierodulék* (szent rabszolgák; kifejezés a prostituáltra) jelenléte a templomokban és szentélyekben. Sőt a rituális prostitúció gyakorlata már rendkívül ismerős volt Aphrodité közel-keleti szomszédjainál, például a sumer Inannánál és a babiloni Istárnál (lásd 44–47. old.) is.

A rituális prostitúció úgy határozható meg, mint nemi közösülés olyasvalakivel, aki nem az illető partnere, vallási vagy szent céllal. A templom asszonyainak szokásosabb elnevezése a *hetéra* volt az ókori görögöknél, és gyakran egykori rabszolgák voltak vagy más országokból származó nők, akik tehetséges zenészekként és táncosokként is ismertté váltak, és afrodisziákumként ható szépségükért is értékelték őket. Figyelemreméltó módon a *hetérák* műveltebbek voltak az átlagos női lakosságánál és cselekvő részesei lehettek a *szimpozion*oknak, ezeknek az iddogálással, játékokkal és vitákkal egybekötött, magasabb színvonalú beszélgetéseknek. Néhány *hetéra* följebb lépett a társadalmi ranglétrán, és az ókori görög előkelőségek élettársa lett, például Aszpázia (Periklész szeretője), Arkheanassza (Platón *hetérája*), és Thaisz (aki elkísérte Ptolemaioszt Nagy Sándorral közös hadjáratukra). A *hetérákat* többre tartották, mint a *pornékat*, akik a bordélyházak „közönséges” prostituáltjai voltak. A görög államférfi és szónok, Démoszthenész neve alatt fennmaradt, de feltehetőleg a 4. században élt gazdag úr, Apollodórosz tollából származó, Neaira nevű korosodó prostituált ellen írt vádbeszédben ezt olvassuk: „A *hetairákat* a gyönyörért tartjuk, az ágyasokat testünk napi szükségletei végett, feleségünket azonban azért, hogy törvényes gyermekeket nemzzünk vele, és otthonunk hűségesei legyünk.” (Kató Péter ford.)

Balra: Ez a görög szobor azt a szentesített szokást ábrázolja, miszerint a szimpozionok tagjai barátkozhattak a hetérákkal, a felső osztálybeli prostituáltakkal, Aphrodité szolgáljaival. Ezek a nők külön kiváltságokat kaptak és gyakran műveltebbek voltak, mint általában a női lakosság

Abból, ahogy a görög férfiak az Aphrodité-kultuszról szóltak, egyértelmű, hogy nem volt szégyen a nemi örömet keresni, sem nőkkel, sem férfiakkal. Az Aphrodité-kultusz lényegében szentesítette ezt az eljárást, amire úgy tekintettek, mint a gyönyör ünnepeére, amit maguk az istenek is támogatnak. A Dionüszosz-kultuszhoz hasonlóan (lásd 18–21. old.), a nemi örömeik élvezetével közvetlenül imádták az isteneket és adtak nekik hálát adományukért.

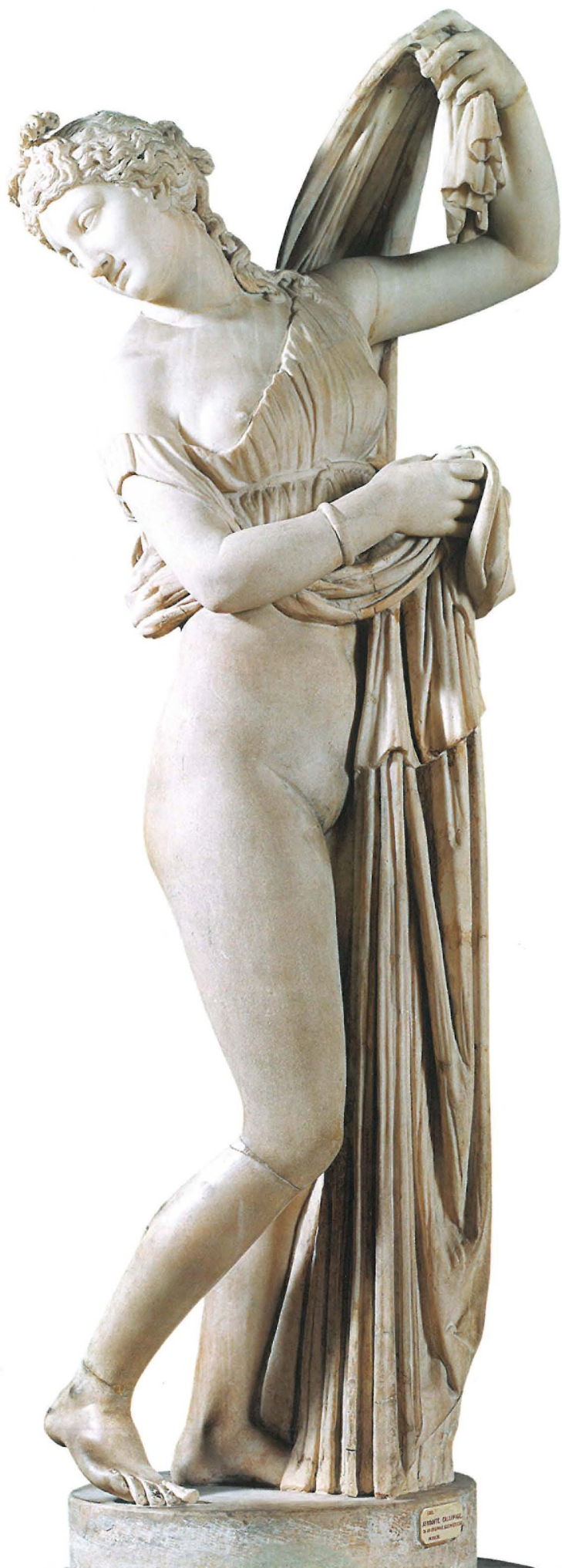
A RÓMAI VÉNUSZ-KULTUSZ

A római Vénusz istennő kultuszáról úgy hiszik, hogy az ókori Itália Latium tartományában lévő Ardeában és Laviniumban kezdődött. A legrégebbi Vénusz-templomot a jelek szerint i. e. 294. augusztus 15-én szentelték föl. Vénusz sok más római istenhez és istennőhöz hasonlóan számos epithetonnal rendelkezett: *Cloacina* (tisztító), *Felix* (szeren-

csés, Sulla nyomán), *Genetrix* (a Juliusok ősmérsője Caesar szerint), *Victrix* (győzedelmes), *Obsequens* (elnéző), sőt *Kallipygos* (a szép fenekű). Ebbéli szerepében Szürakuszaiban és más helyeken is imádták. Az ottani szobron az istennő a csípője és a feneké fölé emeli a ruháját, miközben lenéz a jobb válla fölött meztelen vagy alulöltözött testére.

A győzedelmes Vénuszt azért tisztelték, mert meg tudta növelni a hadseregek erejét és képes volt kegyetlenné tenni őket, ami szükséges volt a diadalhoz. Istárra emlékeztető módon Vénuszt fölfegyverkezve, harcra készen ábrázolták. Amikor a római államférfi, Pompeius megépíttette az első kőszínházat a római *Campus Martius*on i. e. 55-ben, a harcias Vénusznak szentelte azt. A római Capitolium-dombon is állt egy szentély, amit a győzedelmes Vénusz kegyeibe ajánlottak, és ahol ünnepeket tartottak. Minden év október 9-én áldozatot mutattak be neki.

Balra: Vénuszt, a római istennőt számos különböző szereppel ruházták föl. Egyik ilyen volt a szép fenekű (Kallipygos), és ilyen minőségében gyakran ábrázolták szobor alakban, amint a feneké fölé emeli a ruháját

A SZEMÉRMES VÉNUSZ

Az a szépségideál és érzékiség, amelyet Vénusz-Aphrodité példázott, még ma is látható a néhány fennmaradt márványszobron. Az istennő legkorábbi alakmása a knidoszi Aphrodité, amelyet az attikai Praxitelész munkált meg.

„A szemérmes Vénusz” (*Venus Pudica*) néven is ismert, mert az istennő a jobb kezével eltakarja nemi szervét. Az erre a témára készült változatok némelyikén a keblét próbálja elfedni. Úgy vélik, hogy a *Venus Pudica* a meztelen női test első életnagyságú ábrázolása. A szobrász szándéka szerint azt a pillanatot volt hivatott bemutatni, amikor az istennő a rituális fürdőre készül, amely majd visszaállítja szüzességét.

Plinius úgy meséli a történetet, hogy Kósz népe megbízta a művészt, készítsen Aphrodité istennőről egy kultikus szobrot. Praxitelész úgy döntött, két változatot készít: egy teljesen fölöltözött és egy teljesen meztelen alakot. Kósz polgárai – talán prüdségből – a ruhás változatot választották. Néhány knidoszi azonban megvette a másik szobrot és fölállította egy templomban, ahol sok híve lett a szépséget és az érzéki erotikát megidéző Aphrodité alaknak.

Úgy vélik, hogy a Venus Pudica a meztelen női test első életnagyságú ábrázolása

